

Univerzitetska misao - časopis za nauku, kulturu i umjetnost [ISSN: 1451-3870]

Vol. 16, str. 13-22, 2017 god., web lokacija gde se nalazi rad: <http://um.uninp.edu.rs>

Tematska oblast u koju se svrstava rad: Društvene i humanističke nauke / podoblast: Pedagogija

Datum prijema rada: 09.03.2017.

Datum prihvatanja rada: 01.09.2017.

UDK: 811.111(091)

doi:10.5937/univmis1716013M

Pregledni rad

NASTANAK STAROENGLSKOG JEZIKA I NJEGOVO OBLIKOVANJE POD UTICAJIMA RAZLIČITIH NARODA I TRADICIJA

Zorica Matić

Internacionalni Univerzitet u Novom Pazaru
Novi Pazar, Srbija
zorica.matic@uninp.edu.rs

Apstrakt

Istorija Britanskih ostrva zapravo je istorija različitih invazija. Britaniju su prvo osvojili i naselili Kelti tokom 5. vijeka pne, a za njima su slijedila osvajanja Rimske imperije, potom osvajanja germanskih varvarskih plemena, Angla, Saksonaca i Juta, iza kojih su slijedile invazije Vikinga i Nordijaca. Ova burna i komplikovana istorija, koja je sva ispunjena razaranjima, miješanjima različitih naroda, uticaja i tradicija neminovno je značajno uticala i na samu istoriju engleskog jezika. Viševijekovno prisustvo germanskih plemena, Angla i Saksonaca u prvom redu, kao i njihovo miješanje sa lokalnim Keltima, izvršilo je najdublji uticaj na britansko društvo, kulturu i jezik. Anglosaksonska prevlast trajala je od 5. pa sve do 11. vijeka i invazije Nordijaca, nakon koje se u relativno kratkom vremenskom okviru u potpunosti promijenilo cjelokupno britansko društvo, pa samim tim i jezik. Dolazak Nordijaca uticao je na stvaranje srednjeengleskog jezika, koji je predstavljao značajan otklon od prethodne epohe i staroengleskog. Ali, tema našeg rada nisu Nordijci, već upravo razdoblje u kojem su prevlast imali Anglosaksonci, jer upravo ono predstavlja i razdoblje staroengleskog jezika. U ovom radu pokušaćemo da damo sažet prikaz istorije staroengleskog, kako su ga različiti uticaji oblikovali i u čemu se on sve razlikovao od potonjih faza u razvoju engleskog jezika.

Cljučne riječi: istorija staroengleskog jezika, razvoj jezika i pisma, Kelti, Angli, Sasi, Rimska imperija, Vikinzi.

THE EMERGENCE OF OLD ENGLISH AND ITS FORMATION UNDER THE INFLUENCE OF VARIOUS NATIONS AND TRADITIONS

Abstract

History of the British Isles actually is a history of different invasions. Britain was first conquered and populated by Celts during the 5th century BC, then followed the conquests of the Roman empire, then of the Germanic, barbarian tribes Angles, Saxons and Jutes, and then again there were invasions of the Vikings and the Normans. This turbulent and complicated history, made of destructions and mixing of different nations, influences, traditions, inevitably had a great impact on the English language history. Centuries-long presence of the Germanic tribes, Angles and Saxons in the first place, as well as their mixing with the local Celts had the

most profound impact on the British society, culture and language. Anglo-Saxon domination lasted from the 5th to the 11th century, i.e. invasion of the Normans, after which, in a relatively short period, the complete British society, as well as the language, of course, were changed. The Norman arrival created Middle-English, which was considerably different from the previous epoch and the Old English language. But, the topic of this work is not the Normans, but the Anglo-Saxon period, since it is the period of the Old English. We will try to give a concise review of the Old English history – how it was changed under the various influences and how it differs in comparison to the last phases of its development.

Keywords: History of the Old English language, evolution of language and letter, Celts, Angles, Saxons, Roman Empire, Vikings

UVOD

Nakon posljednjeg ledenog doba, otapanje leda, između 14.000 i 10.000 godine prije nove ere, uzrokovalo je postepeni rast nivoa mora, koji je odvojio Irsku od Velike Britanije. Par hiljada godina kasnije, nastavljeni rast nivoa mora uzrokovao je i razdvajanje Britanskih ostrva od kontinentalne Evrope. Narodi koji su živjeli na ovom podneblju prije dolaska Kelta iza sebe nisu ostavili gotovo nikakve tragove, a pogotovo ne pisane, tako da prava istorija Britanije počinje tek s Keltima (koji su sebe nazivali Britima i po kojima je Britanija i dobila ime), koji su se ovdje doselili u 5. vijeku prije nove ere. Prije dolaska Anglosaksonaca na tlo Velike Britanije jezik kojim su govorila lokalna plemena pripadao je porodici keltskih jezika [2, str 8]. Iako ni sami Kelti koji su živjeli u ovom razdoblju nisu ostavili bogato pisano naslijeđe, njihov jezik je ipak ostavio dubok trag u Britaniji. Ne mali broj savremenih engleskih riječi ima keltske korijene, dok se velški, škotsko gelski, irsko gelski i bretonski i danas smatraju jezicima koji pripadaju porodici keltskih (Culpeper 2005: 1). Što se, pak, samih pisanih tragova tiče, keltski zapisi iz ovog vremena svode se na svega tridesetak prostih zapisa, pisanih runskim alfabetom, najčešće na nakitu, oruđu ili oružju, kojima se jednostavno navodi ko su vlasnici istih. Samo porijeklo keltskih runa još uvijek nije razjašnjeno, mada se najčešće smatra da predstavljaju „razvojnu fazu jednog od alfabeta sa juga Evrope“ (Crystal, 2003:9).

Godine 55. prije nove ere, Rimski imperator, na čelu sa Julijem Cezarom, nakon pokoravanja većeg dijela Evrope, pokušala je da osvoji i Britanska ostrva. Nakon uspješne kampanje koju je imao u Galiji (tada ogromnoj regiji koja je obuhvatala današnju Francusku, Luksemburg, Belgiju, veći dio Švajcarske, sjever Italije, kao i dijelove centralne Italije, Holandije i Njemačke), Cezar se okrenuo Britaniji ali, čini se, da mu glavna namjera nije bila da je u cjelosti pokori, nego više da je odsječe, odnosno da spriječi britanske Kelte da krenu u pomoć galskim Keltima (Baugh 2002:39). Njegova prva kampanja nije bila uspješna, jer su britanski Kelti iznenadili Rimljane svojom odlučnošću i hrabrošću. Cezar je bio prinuđen da se vrati nazad u Galiju, te da narednog ljeta preduzme ponovni pokušaj, koji je ovoga puta bio uspješniji, te je Rimski imperator uspjela da osvoji jugoistok ostrva. Cezar je bio zadovoljan ovim uspjehom i nije ni pokušavao da preduzme dalja osvajanja, što, čini

se, dalje potvrđuje da mu samo osvajanje u ovom slučaju nije ni bilo prioritet, već prije svega strateško razdvajanje ostrvskih od kontinentalnih Kelta.

Pravo osvajanje Britanije sebi je kao cilj postavio rimski imperator Klaudije, koji je to i sproveo u djelo 43. godine nove ere. Ovim osvajanjem započeo je proces uvođenja rimskih standarda, uređenja i tradicije na ovom tlu. Kao i na drugim teritorijama koje su osvojili, Rimljani su odmah započeli sa gradnjom svojih čuvenih puteva, utvrđenja, kao i manjih i većih naselja. Visoke standarde koje su Rimljani tada uvodili na Britanska ostrva predstavljali su nesrazmjern napredak u poređenju sa prethodnim načinom života lokalnog stanovništva. Kuće koje su oni gradili bile su snabdjevene vodom, kao i aparaturom za grijanje. Na sve strane nicali su hramovi, pozorišta i javna kupatila. Rimljani su na ovom tlu ostali nekoliko vijekova, sve do 410. godine, i iza sebe su ostavili mnoga svjedočanstva o naprednom nivou civilizacije kojoj su pripadali, a među njima i mnogobrojna pisana. Sva ova pisana svjedočanstva, naravno, pisana su na latinskom jeziku, koji je predstavljao jedini zvanični jezik u ovom razdoblju. Međutim, i pored viševijekovnog prisustva, latinski nije zaživio u narodu, te nikada nije potisnuo keltski jezik kao većinski, kao što je to uspio da učini u Galiji (Baugh 2002:39). Latinski je uspio da pronade svoje mjesto među višim klasama, kao i među nekim žiteljima većih gradova, ali nikada nije uspio da u Britaniji potisne keltski kao narodni jezik, koji je, tako, uspio da preživi sve do invazije germanskih plemena 449. godine.rad.

DOLAZAK ANGLOSAKSONACA U BRITANIJU

Kao najstarije sačuvano pisano svjedočanstvo o dolasku germanskih plemena (Angla, Saksonaca i Juta) u Britaniju, navodi se djelo Bede Uvaženog (Beda the Venerable, 673 - 735), Crkvena istorija engleskog naroda (Ecclesiastical History of the English People), napisano 731. godine. Kako ovo djelo navodi, Juti su u Britaniju došli iz Danske, sa poluostrva Jiland, Angli su živjeli južnije od njih, u današnjoj njemačkoj oblasti Šlezvig-Holštajn, dok su Saksonci takođe živjeli na tlu današnje Njemačke, između rijeka Labe i Ems. Tvrdi se, takođe, da su neka od ovih plemena došla i iz Frizije, koja se nalazi u sastavu današnje Holandije. Ova pretpostavka se čini vrlo vjerovatnom, s obzirom da starofrizijski jezik u mnogome podsjeća na staroengleski, posebno u fonološkom pogledu. Dolazak ovih germanskih plemena Beda je opisao na sledeći način:

„Angli i Saksonci bili su pozvani od strane gore pomenutog kralja (koji se zvao Vortigern) i oni su doputovali u Britaniju u tri velika broda i dobili su mjesta za naseljavanje u istočnom dijelu ovog ostrva po naređenju ovog istog kralja koji ih je pozvao, kako bi se borili i čuvali zemlju. I oni su istoga časa počeli da se bore protiv neprijatelja koji je nerijetko dolazio putem sa sjevera, i Saksonci su dobili te bitke. Oni su potom poslali poruku nazad kući, naređujući da se svima prenese vijest o bogatstvu ove zemlje i o kukavičluk Brita. Oni su onda istoga časa poslali ovdje poveću flotu sa snažnim ratnicima; i potom, kada su se svi sabrali, stvorili su

nepobjedivu vojsku. Briti su im dali mjesta za naseljavanje među njima, pod uslovom da se oni bore za njihov mir i prosperitet njihove zemlje i da pobjeđuju njihove neprijatelje, a Briti bi im davali opskrbu i imanja na račun njihovih pobjeda” (Hogg, 2002:2).

Na Bedinom izvještaju zasnovana je i legenda o Hengistu i Horsu, germanskoj braći, predvodnicima Angla, Saksonaca i Juta, kao osnivačima engleske nacije. U tom smislu oni nalikuju mitskoj braći, Romulu i Remu, koji se smatraju osnivačima rimske države, pa se može pretpostaviti da se rimski uticaj iz prethodnih vijekova u Britaniji snažno utisnuo u svijest i tradiciju stanovništva, te da je svoj izraz pronašao i u ovoj legendi. Zanimljivo je dodati da su po zapisima Lombarda i Vandala, braća sa sličnim imenima kao u Bedinoj priči bili predvodnici njihovih migracija [10].

Prema anglosaksonskim hronikama, neka saksonska plemena naselila su se 477. godine na jugoistoku današnje Engleske, sa središtem u Saseksu. Godine 495. nova saksonska plemena naselila su se u Veseksu, dok su se Angli naselili u Istočnoj Angliji (Baugh 2002:43).. Sva ova naseljavanja različitih plemena na različitim lokacijama, kao i njihovo miješanje sa lokalnim življem, kasnije su uzrokovala veliko bogatstvo različitih dijalekata unutar engleskog jezika. Zanimljivo je dodati da su ova germanska plemena sopstveni jezik nazivala Englisc, iz kojeg je nastalo savremeno English (Hogg 2002:1). Iako su Anglosaksonci došli po pozivu, po pretpostavkama nekih istraživača, oni ne samo da su i prije tog poziva započeli sa doseljavanjem u određenim dijelovima Britanije, nego su i pripremali teren za već unaprijed osmišljenu invaziju na ovo područje. Da njihove namjere od početka nisu bile časne i miroljubive govori i podatak da su, čim su se osjetili dovoljno jakim, počeli nemilosrdno da se odnose prema starosjediocima, po čijem pozivu su došli u Britaniju i koje su došli da navodno brane. Oni su se ponašali kao:

„... nemilosrdni rušitelji, uživajući, poput drugih varvara, u razaranju svega onoga što nisu razumjeli. Svaki grad, ili gotovo svaki, koji bi osvojili, oni bi spalili, praveći pokolj među lokalnim stanovništvom“ (Fletcher, 2006:12).

Gledano sa lingvističke tačke gledišta, anglosaksonska invazija na Britaniju i njeno potpuno pokoravanje u narednim vijekovima, uticalo je u značajno mjeri i na sam jezik, čak toliko da u staroengleskom književnom jeziku gotovo da više nije bilo keltskih riječi. Posebno je zanimljiva činjenica da u savremenom engleskom jeziku ima više riječi čiji je korijen keltski, nego što je to bio slučaj u staroengleskom! [4, str 3] Međutim, iako je keltski gotovo u potpunosti nestao iz književnog jezika, on je ostao i više nego živ u toponimima, odnosno u nazivima mjesta, a posebno u nazivima rijeka. Tako su, recimo, imena rijeka Temze (Thames) ili Severn (Severn) ostala nepromijenjena.

Tokom 7. vijeka došlo je do političke i društvene reorganizacije, odnosno da dodatnog utvrđivanja vlasti Anglosaksonaca na tlu Britanije. Ovo razdoblje je poznato kao anglosaksonska heptarihija ili vrijeme sedam kraljevstava. Ta kraljevstva su bila: Veseks, Eseks, Saseks, Kent, Istočna Anglija, Mercija i Nortambrija. Zanimljivo je napomenuti da je vrlo moguće da je upravo ovo razdoblje poslužilo kao inspiracija [www 2] piscu Džordžu RR Martinu za njegov, danas više nego popularan serijal romana pod zajedničkim nazivom „Pjesma leda i vatre“, koje je mnogo poznatije po

svom ekranizovanom imenu „Igra prestola“. Za istoriju engleskog jezika ova podjela na sedam kraljevstava je značajna jer su se iz nje rodili nazivi za tradicionalne staroengleske dijalekte: zapadno-saksonski dijalekt, kentski dijalekt, mercijanski dijalekt i nortambrijski.

Kako su se u potonjim vijekovima ovi politički centri smijenjivali po svojoj moći, tako su se mijenjali i uticaji na staroengleski književni jezik. Prvi, najvažniji centar za istoriju jezika svakako je bio Kent. Razlog je vrlo jednostavan – prvi hrišćanski misionari, na čelu sa čuvenim Svetim Avgustinom 597. godine, krenuli su sa preobraćenjem paganske Britanije upravo iz ovog okruga. Djelovanje rimokatoličkih misionara i njihovo preobraćenje anglosaksonske Engleske u hrišćanstvo, vrlo je značajno i za istoriju staroengleskog jezika, jer se rimski alfabet ubrzo nametnuo kao jedino anglosaksonsko pismo, postepeno istisnuvši rune. Ova latinizirana staroengleska slova nalikuju slovima današnjeg, savremenog engleskog alfabeta, ali su razlike među njima ipak prisutne, posebno u načinu izgovora. Zahvaljujući trudu savremenih priređivača staroengleske književnosti, današnji čitaoci mogu lakše da čitaju ove tekstove. Priređivači su razdvojili jednu riječ od druge razmakom, uveli velika slova, uveli znakove interpunkcije i podjelu na redove, sve što ne postoji u originalima. Staroengleski alfabet sastojao se od 24 slova i to:

a, æ, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, r, s, t, þ, ð, u, w, y (Crystal 2003: 17)

Iako se, dakle, latinski alfabet nametnuo kao zvanični staroengleski, keltsko naslijeđe je još uvijek pružalo otpor, što se ogleda u slovima kao što su þ (thorn) i ð (eth). Takođe, primjetan je izostanak slova j i v, koja nisu postojala u staroengleskom alfabetu, dok su ona koja su prisutna i koja su bila u upotrebi drugačije izgovarana nego što je to slučaj u savremenom engleskom jeziku.

Staroengleska slova	Savremeni engleski izgovor (Hogg, 2002:4)
æ	a
c	c, k, ch
f	f, v
g	g, y
s	s, z
y	i

Tako je, recimo, staroengleska riječ za kamen bila „...stān, ista riječ kao i u savremenom engleskom jeziku stone, ali se koristio drugačiji vokal. Slična korespondencija se javlja i u hālig—holy, gān—go, bān—bone, rāp—rope, hlāf—loaf, bāt—boat” (Baugh, 2002:48).

S obzirom da je ovo razdoblje predstavljalo period gotovo potpunog odsustva bilo kakvih pravopisnih standarda, ne čudi što su se u međuvremenu javljali još neki slovni oblici. Sticajem okolnosti, bilo je to razdoblje invencije. Tako, recimo, početkom 10. vijeka nailazimo i na zapis iz manastira Remzi u kome se navode slova staroengleskog alfabeta, gde već vidimo jasne naznake savremenog engleskog alfabeta, ali sa dodatkom pet simbola:

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z 7 þ ð æ

Kao što smo već rekli, s obzirom da pravopis u ovom razdoblju još uvijek nije bio ni blizu bilo kakve standardizacije, postojale su i ogromne varijacije u pisanju. Ne samo da su regionalni pisari pisali u skladu sa načinom govora koji je preovladavao u njihovoj sredini, nego se nerijetko dešavalo da čak i jedan isti pisac u istom djelu koristi različite varijante pisanja jednih istih riječi. Na jugoistoku Britanije su, recimo, riječ evil pisali efel, dok se u drugim oblastima nerijetko mogla naći i u obliku yfel. Za razliku od savremenog engleskog jezika u kome postoje pravila pisanja po kojima se može praviti razlika između izgovora dugih i kratkih samoglasnika, iako ta pravila ne važe za sve slučajeve, u staroengleskom ni u ovom pogledu nije postojala nikakva pomoć. Da bi barem na neki način ukazali kako se koji samoglasnik izgovara, priređivači starih rukopisa počeli su sa pisanjem crta ili makrona iznad dugih vokala. Redosled riječi u rečenici takođe je varirao. Ipak, jedna karakteristika ovog razdoblja koja je preovladavala u većini rukopisa, bez obzira na regiju u kojoj je taj rukopis nastao, jeste smiještanje glagola ispred subjekta u rečenici. Pisalo se na ovaj način jer je „veza između različitih dijelova rečenice signalizirana pomoću drugih sredstava. Poput drugih germanskih jezika, staroengleski je bio fleksibilan: značenje riječi signalizirano je njenim završetkom“ (Crystal, 2003:20). Primjer ovakvog načina pisanja možda se najjasnije može objasniti na jednom savremenom i vjerovatno mnogima poznatom primeru. Naime, čuveni Dž. R. R. Tolkin, u Hobitu (*The Hobbit*), daje reprezentativan primjer ovakvog stila pisanja i izražavanja. On u ovom djelu kaže: *In a hole in the ground there lived [verb] a hobbit [subject]*.

U savremenom dobu mnogi pisci epske fantastike primijenjuju ovaj stil pisanja, jer on unosi u djela duh starih, davno prošlih vremena. Što se, pak, samog Tolkina tiče, njegov odabir srednjeengleskog jezičkog stila nije nimalo slučajna. Kao što je danas opštepoznato, Tolkin je bio profesor staroengleskog i srednjeengleskog jezika na Oksfordskom univerzitetu. Otuda ne čudi što je ovo istorijsko i jezičko razdoblje ostavilo dubok utisak na njega, te se u značajnoj mjeri i preslikalo u njegova djela. Navešćemo samo kao primjer uticaja staroengleske književnosti na Tolkonovo stvaranje epsko djelo *Beovulf*. Lik Aragorna, sin Aratorna, u velikoj mjeri je zasnovan na samom *Beovulfu* (North and Allard 2012:39), dok je Rohan, kraljevstvo konjanika, koje je opisano u *Gospodaru prstenova* (*The Lord of the Rings*) u velikom dijelu zasnovano na danskoj državi, opisanom u *Beovulfu*.

Dolazak Anglosaksonaca u Britaniju uzrokovao je mnoge jezičke promjene, pa tako i promjene u akcentovanju. Najpoznatiji primjer je tzv. i-mutacija. Ova glasovna promjena desila se tokom 7. vijeka i smatra se da je nastala potpuno prirodnom

ljudskom težnjom da vokali u istoj riječi nalikuju prilikom izgovora jedan na drugi. Tako se, recimo, u riječi *fōt*, *ō* prvo pretvorilo u *ē*, da bi naposljetku u izgovoru postalo [i:], kao u savremenoj engleskoj riječi *feet* (Crystal 2003:19). U slične primjere spada i promjena iz *goose* u *geese*, kao i promjena iz *tooth* u *teeth*. Međutim, što je potpuno logično i normalno, ni sami Anglosaksonci nisu bili imuni na jezičke promjene koje su dolazile iz drugih izvora, a u prvom periodu, prije svega iz latinskog jezika. Za razliku od latinskog iz vremena vladavine Rimske imperije, koji, osim u jeziku administracije i književnosti, nije uspio da se nametne lokalnim stanovnicima, latinski jezik iz razdoblja rimokatoličkih misionara duboko je uticao na cjelokupno britansko društvo. Hrišćanski misionari su imali dobru organizaciju i jake, manastirske centre u kojima su se, prije svega, prevodili originalni latinski tekstovi na staroengleski jezik. Ovim prevođenjima, kao i nekim originalnim radovima, misionari su uspjeli, i to vrlo brzo, u staroengleski jezik da unesu veliki broj novih, latiniziranih riječi, kao i njihovih derivata. Ove nove riječi uglavnom su pokrivala teološku oblast, ali su takođe obuhvatale i druge, tzv. stručne oblasti, te su, kao takve, velikim dijelom preživjele i postoje i u dašnjem, savremenom engleskom jeziku. Među latinskim riječima koje su u ovom periodu ušle u staroengleski jezik, između ostalih su: *calendae*, koja se pretvorila u *calend* i kao takva predstavljala oznaku za *month* (kalendarski mjesec), *epistula* se pretočila u *epistol* kao oznaka za *letter* (pismo), *lilium* je postalo *lilie*, tj. *lily* (liljan), a *planta* je postalo kako staroenglesko, tako i savremeno englesko *plant*, odnosno „biljka“, isto kao što je u obje varijante jezika od latinskog *rosa* nastalo *rose* (ruža). Vrijedna zapažanja je i činjenica da se većina pozajmica iz latinskog jezika sastojala od kratkih riječi koje su se savršeno slagale sa odomaćenim, anglosaksonim izrazima (Jespersen, 1912:42). Čini se da je nesvjesni anglosaksonski princip usvajanja tuđih riječi bio – samo one riječi koje se lako i prirodno uklapaju u već postojeći vokabular mogu da uđu u naš jezik. Zahvaljujući toj urođenoj sklonosti za usvajanjem samo onih izraza koji su bliski njihovom maternjem jeziku, Anglosaksonci se nisu libili da latinske ili grčke riječi koje su nedostajale njihovom jeziku za izražavanje određenih pojmova, jednostavno prilagode sopstvenom jeziku. „Ovo su činili na tri načina: formirajući novu riječ od stranih pozajmica pomoću maternjeg afiksa, modifikovanjem značenja postojećih engleskih riječi i, konačno, stvaranjem novih riječi od maternjih korijena“ (Jespersen, 1912:42).

Oko 700. godine centar političke i kulturne moći preselio se u Nortambriju, gdje su živjeli i stvarali gorepomenuti Beda Uzvišeni, kao i Alkuin (Alcuin), anglo-latinski pjesnik, pedagog i duhovnik. Alkuinova pisma predstavljaju vrijedno historijsko svjedočanstvo o ovom razdoblju, a o ugledu i značaju koji mu je pridavan govori i podatak da je radio ne samo kao učitelj djece iz viših staleža, nego i kao lični učitelj samog Karla Velikog. Nortambrijski period predstavlja vjerovatno najvažnije razdoblje za istoriju stare engleske književnosti, jer su upravo u ovom periodu nastala prva djela pisana na staroengleskom jeziku, kao što su Kedmonova himna (Cædmon's Hymn), Bedina istorija engleske crkve i naroda, kao i njegova Pjesma o smrti (Death

Song). Kada je krajem 8. vijeka Mercija preuzela dominaciju, nastao je i jedan od najčuvanijih staroengleskih epova, Beowulf (Beowulf).

Krajem 9. vijeka centar moći se preselio na jug Engleske, u kraljevinu Veseks, čiji centar se nalazio u Vinčesteru, gdje je kraljevaio Alfred Veliki. Ovo je period u kome dolazi do istinskog procvata anglosaksonske književnosti, kada istovremeno nastaju „Anglosaksonske hronike“ i prevode se mnogobrojni latinski i grčki tekstovi. Međutim, iako se centar iz Mercije preselio u Veseks, uticaj mercijanskog dijalekta je ostao i dalje snažan u djelima nastalim u ovom razdoblju, iako su ona sada pisana u drugom dijelu Britanije.

INVAZIJA VIKINGA

Izvještaji koji se navode u različitim anglosaksonskim izvorima govore da su već krajem 8. vijeka Vikinzi započeli sa povremenim upadima na tlo Britanije, te da su od 835. godine ovi upadi prerasli sa sporadičnih u česte, posebno u južnim i istočnim dijelovima ostrva. Oko 870. godine danski Vikinzi su već toliko ojačali da su osvojili ne samo Istočnu Angliju, nego i Merciju i Nortambriju, dok su norveški Vikinzi zavladali u sjeverozapadnim dijelovima Britanije, kao i u oblasti oko Dablina. Borbe između Vikinga i starosjedilaca potrajale su sve do 878. kada je zapadnosaksonski kralj Alfred Veliki potpisao mirovni sporazum sa njima, nakon što ih je porazio u bici kod Edingtona. Zahvaljujući ovom sporazumu mi danas znamo da su Danci u ovom razdoblju bili naseljeni na sjeveru i na istoku Engleske, „grubo govoreći sjeveroistočno od linije London-Čester“ (Hogg, 2002:7) po dogovoru iz navedenog sporazuma, te da su tamo živjeli po danskim a ne po anglosaksonskim zakonima. Uticaj ovih danskih Vikinga i danas je vidljiv u nazivima mjesta koja se završavaju na -by, što je danska riječ za grad. U Velikoj Britaniji postoji preko 600 gradova ili sela čiji nazivi se završavaju na -by, kao što su Whitby, Derby ili Rugby (Trips 2001:10). Takođe, postoji i preko 300 mjesta čiji nazivi se završavaju na -thorp, što je skandinavski naziv za selo, kao što su Althorp ili Linthorp. Najveći broj ovih mjesta koja u svojim nazivima kriju snažan skandinavski uticaj nalaze se u Jorkširu i Linkolnširu. Ovaj uticaj Vikinga ogleda se i u prezimenima, te su se u Britaniji sve češće počela javljati prezimena koja se završavaju na -son, kao što je, recimo, Johnson.

Međutim, sporazumom koji je Alfred postigao sa Vikinzima ipak nije riješeno vikinško pitanje na tlu Britanije, jer su se anglosaksonske bitke sa njima ubrzo nastavile. Konačan rasplet po ovom pitanju donijela je čuvena bitka kod Maldona 991. godine, po kojoj je nastao i važan staroengleski ep, nakon koje je anglosaksonski kralj Etelred Nespremni (koji je svoj nadimak očigledno dobio nakon poraza u ovoj bici) bio prinuđen da ode u izgon, nakon čega su se Danci ustoličili na britanskom tronu i na njemu se zadržali naredne dvije decenije. Ono što je za našu temu najvažnije iz ovih istorijskih podataka jeste da je usled ove vikinške invazije na Britaniju u anglosaksonski vokabular ušlo preko hiljadu riječi, kao što su landing, score, beck, fellow, take, husting ili steersman (Crystal 2003:25). Mnoge riječi u savremenom

engleskom jeziku koje počinju na sk- vuku svoje porijeklo iz ovog perioda, odnosno iz staronordijskog/vikinškog jezika, kao što su skirt, sky, skin ili skill. Među najvažnije promjene koje su nastale pod uticajem danskih Vikinga spada i promjena sistema ličnih zamjenica. Stari, anglosaksonski oblici su zamijenjeni sa they, them i their. Takođe, stara riječ sindon je promijenjena u are, te se tako umjesto wé sindon ili hie sindon, počelo govoriti i pisati we are, odnosno they are.

ZAKLJUČAK

Različite invazije, uglavnom varvarskih naroda, u značajenoj mjeri su oblikovale i britansko društvo i engleski jezik. U ovom pogledu, za istoriju engleskog jezika, odnosno konkretno za staroengleski, najznačajnija su germanska plemena Angli i Saksonci. Pored već navedenih naroda, drugi faktor koji je značajno uticao na oblikovanje staroengleskog svakako je latinski jezik hrišćanskih misionara, koji su se na tlu Britanije pojavili tokom 6. vijeka. Pod uticajem rimokatoličkih misionara formiran je i sam staroengleski alfabet, zasnovan na latinskom pismu, te je veliki korpus latinskih riječi implementiran u anglosaksonski vokabular. Međutim, i pored svih ovih uticaja koje smo u radu naveli, staroengleski jezik nije uspio da izgradi bogatu književnu tradiciju. Svega nekoliko istorijskih zapisa i svega nekoliko epova uspjeli su da se nametnu kao naslijeđe iz ovog razdoblja. Ovo nas ne iznenađuje, s obzirom da cjelokupan korpus staroengleskog jezika sadrži svega oko 24.000 različitih leksičkih stavki (Crystal 2003:17), od kojih se u današnjem, savremenom engleskom jeziku upotrebljava svega oko 15%, dok je čak 85% riječi iz ovog vremena zauvijek izbrisano i zaboravljeno. Samo ovaj podatak nam je dovoljan da bismo došli do zaključka da je staroengleski ili anglosaksonski jezik daleko više bitan za proučavaoce istorije engleskog jezika, kao i za proučavaoce britanske kulture i književnosti, nego za sam jezik, koji se, pod kasnijim uticajem normanske invazije, tako drastično izmijenio da je izgubio gotovo svaku vezu sa svojim staroengleskim izvorom.

BIBLIOGRAFIJA

1. Baugh, Albert C., 2002, A History of the English Language, London: Routledge.
2. Crystal, David, The Cambridge Encyclopedia of the English language, Cambridge: Cambridge University Press.
3. Culpeper, Jonathan, History of English, London: Routledge.
4. Fletcher, Robert Huntington, A History of English Literature, Charleston: BiblioBazaar.
5. Hogg, Richard M., The Cambridge History of the English Language, Cambridge: Cambridge University Press.
6. Hogg, Richard, An Introduction to Old English, Edinburgh: Edinburgh University Press.

7. Jespersen, Otto, *Growth and Structure of the English Language*, Oxford: Blackwell.
8. Jonathan Culpeper, *History of English*, 2nd Edition, Routledge
9. Minkova, Donka, Robert Stockwell, *Studies in the History of the English Language*, Berlin: Mouton de Gruyter.
10. Mitchell, Bruce and Robinson, Fred C., *A guide to old English*, Oxford: John Wiley & Sons Ltd.
11. North, Richard and Alolard, Joe, *Beowulf and other stories: a new introduction to old English, old Icelandic and Anglo-Norman literatures*, London: Routledge.
12. Newmeyer, Frederick J., *Language Form and Language Function*, Cambridge: MIT Press.
13. Smith, Jeremy J., *Old English*, Cambridge: Cambridge University Press.
14. Trips, Carola, *From OV to VO in Early Middle English*, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

RESUME

History of the British Isles actually is a history of different invasions. Britain was first conquered and populated by Celts during the 5th century BC, then followed the conquests of the Roman empire, then of the Germanic, barbarian tribes Angles, Saxons and Jutes, and then again there were invasions of the Vikings and the Normans. This turbulent and complicated history, made of destructions and mixing of different nations, influences, traditions, inevitably had a great impact on the English language history. Centuries-long presence of the Germanic tribes, Angles and Saxons in the first place, as well as their mixing with the local Celts had the most profound impact on the British society, culture and language. Anglo-Saxon domination lasted from the 5th to the 11th century, i.e. invasion of the Normans, after which, in a relatively short period, the complete British society, as well as the language, of course, were changed. The Norman arrival created Middle-English, which was considerably different from the previous epoch and the Old English language. But, the topic of this work is not the Normans, but the Anglo-Saxon period, since it is the period of the Old English. We will try to give a concise review of the Old English history – how it was changed under the various influences and how it differs in comparison to the last phases of its development.